

УДК 338.583:338.432

Соловій С.Б.,
здобувач,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

МЕГАФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Постановка проблеми. Стан фінансової інфраструктури аграрного виробництва у значній мірі визначається й характеризується цілою низкою факторів, що відбивають специфіку територіально-географічного розташування, характер і ступінь розвитку економіки регіону та країни загалом, особливості економічних, політичних, соціальних процесів та процесів у кредитно-фінансовій системі на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування і функціонування інфраструктури аграрного ринку досліджували у своїх працях такі вчені, як: П. Березівський, В. Бойко, В. Власов, П. Гайдуцький, О. Гуменюк, М. Дем'яненко, В. Зимовець, Л. Левківська, Ю. Коваленко, М. Малік, Л. Молдован, П. Саблук, Г. Черевко, О. Шпичак, В. Юрчишин та ін.

Крім того, формуванню інфраструктури аграрного ринку присвячені дисертаційні роботи останніх років Бралатана В. П. [1], Степанової М. М. [7], її фінансово-кредитному забезпеченню – Гончарук Я. М. [3]. В наукових працях В. Алексійчука, В. Андрійчука, А. Борщ, О. Гудзинського, Л. Дейнеко, М. Дем'яненка, М. Кропивка, Л. Мармуль, О. Олійника, Д. Полозенка, П. Саблука, В. Ситника обґрунтовано механізм нормативно-правового забезпечення й організації здійснення та управління процесами оподаткування, страхування, фінансування, кредитування агропромислового виробництва.

Вивчалися і фактори формування й розвитку фінансової інфраструктури аграрного виробництва. Зокрема, І. О. Флейкер наголошує на тому, що фінансово-кредитна інфраструктура АПК є відкритою системою, яка трансформується, рівень і напрямки розвитку якої перебувають у безпосередній залежності від існуючої економічної системи. А тому цілий ряд факторів, що впливають на процес її формування, доцільно розглядати із двох позицій: стимулюючі та лімітуючі (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори формування й розвитку фінансово-кредитної інфраструктури АПК Росії

Лімітуючі фактори	Стимулюючі фактори
Спад сільськогосподарського виробництва. Нееквівалентність обміну між сільським господарством і промисловістю. Значна кількість неплатоспроможних сільськогосподарських організацій. Руйнування раніше сформованих господарських зв'язків. Нерозвиненість законодавчої бази, що регулює інфраструктуру фінансового ринку. Слабка інвестиційна активність держави. Недосконалість податкової системи. Нерозвиненість регіональних фондових ринків. Недостатня конкуренція між суб'єктами ринку в сфері розміщення кредитних ресурсів і надання банківських послуг.	Інститут приватної власності. Наявність потреби у фінансово-кредитних послугах. Наявність державних програм розвитку окремих елементів фінансово-кредитної інфраструктури. Наявність тимчасово-вільних коштів суб'єктів регіональної економіки.

Джерело : [8, с. 9]

Крім того, кількість факторів, які стримують розвиток інфраструктури, істотно перевищує число стимулюючих, що в кінцевому результаті і пояснює недостатню ефективність функціонування елементів фінансово-кредитної інфраструктури АПК, незбалансованість та відсутність координації їхньої діяльності [8, с. 9].

Безумовно аналогічні фактори тим, які представлені в табл. 1, здійснюють суттєвий вплив на формування і розвиток фінансової інфраструктури аграрного виробництва в Україні та її регіонах. Адже, як в Росії, так і в нашій державі стартові умови розвитку аграрної галузі після розпаду Радянського Союзу були однаковими і проведені реформи в аграрному секторі економіки не дали очікуваного результату, про що свідчать невисокі обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, низька ефективність аграрного виробництва, нераціональне використання його земельного ресурсного потенціалу, нестабільність доходів аграрних підприємств тощо. А тому ці фактори знаходять своє виявлення й у процесах забезпечення формування та розвитку фінансової інфраструктури аграрного виробництва регіонів України. Їх треба вивчати з метою поліпшення ситуації

в сфері аграрного виробництва. Отже, очевидно, що на сучасному етапі розвитку інфраструктури аграрного виробництва не всі аспекти цієї проблеми достатньо вивчені й належним чином вирішені, що вимагає проведення подальших досліджень. Особливо це стосується вивчення мегафакторів розвитку інфраструктури аграрного виробництва, що й обумовило тему цієї публікації.

Постановка завдання. Метою статті є окреслення суті і структури мегафакторів формування й розвитку фінансової інфраструктури аграрного виробництва та висвітлення особливостей їх прояву.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безумовно, фактори розвитку фінансової інфраструктури аграрного виробництва в Україні мають свою специфіку. Саме тому, слід звернути увагу на такі лімітуючі фактори, як послаблення курсу гривні, дефіцит державного бюджету, обмеженість розміру бюджетної підтримки сільського господарства, низький рівень рентабельності виробництва сільгосппродукції, низька економічна ефективність використання сільгоспугідь, занепад фондового ринку в Україні, розвиток фінансового лізингу, інформованість про наявність інститутів фінансування в аграрній сфері, а також на наступні стимулюючі фактори – зародження та поширення інноваційних процесів в сфері аграрного виробництва, міграційний капітал, формування нових фінансових відносин на селі, розвиток державно-приватного партнерства, забезпеченість трудовим та природно-кліматичним капіталом, незавершеність реформування земельних відносин, підприємницькі та комерційні відносини в аграрній сфері економіки, становлення агропромислових інтеграційних взаємовідносин тощо.

На нашу думку, найбільш прийнятним з точки зору якнайповнішого охоплення переліку всіх можливих факторів впливу на формування і розвиток фінансової інфраструктури аграрного виробництва (ФІАВ) є їх розгляд у розрізі мега-, макро-, мезо- та мікрофакторів. Серед них група факторів мегарівня відноситься до найвищого ієрархічного рівня, оскільки вони формуються у глобальному просторі і пов'язані із трансформацією міжнародних систем та економічних відносин, кризовими тенденціями у світовій економіці, утвердженням стереотипів та цінностей інформаційного суспільства тощо.

Основні індикатори мегафакторів віднесені нами до таких, що найбільш виражено впливають на формування і розвиток фінансової інфраструктури аграрного виробництва регіону, згруповано у табл. 2. Їх сконцентровано у такі три основні групи як: глобалізація, інформатизація, міжнародна міграція.

Таблиця 2

Мегафактори формування і розвитку фінансової інфраструктури аграрного виробництва

Фактор	Основні індикатори	Загальна характеристика впливу на ФІАВ	
		формування	розвиток
Глобалізація	Глобальний аграрний ринок, глобальна продовольча проблема, світова фінансово-економічна криза, глобальна аграрна політика, глобальна конкурентоспроможність регіонів, єдиний глобальний інформаційний простір, глобальна система аграрних відносин, глобальні тенденції зайнятості, аграрно-кліматичний потенціал світового господарства, діяльність міжнародних аграрних та сільськогосподарських організацій, відповідність національного законодавства міжнародно-правовим нормам і стандартам.	Прояв потенційних можливостей суб'єктів аграрного господарювання, підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки, сталий розвиток агровиробництва.	Стабільність національної економіки та світової фінансово-валютної системи.
Інформатизація	Розвиток ринку електронних фінансових послуг та електронного бізнесу, кількість користувачів мережі Інтернет, запровадження електронних грошей, розвиток глобальних електронних форм фінансової інфраструктури, створення єдиного інформаційного простору, використанні інтерактивних систем обробки інформації.	Зміна структури спілкування, електронний обмін даними та інформацією, забезпечення надання інформації агровиробникам, незалежно від їх територіального розміщення, підвищення рівня інформаційної та комп'ютерної грамотності.	Трансформація фінансових ринків, поява нових типів банківських та фінансових послуг, розширення діяльності та кола потенційних клієнтів
Міжнародна міграція	Міграційний капітал (у тому числі грошові перекази).	Додаткове джерело фінансування.	Зростання обсягів депозитних вкладень, зміцнення курсу національної валюти.

На першому місці стоять фактори глобалізації, які, з одного боку, спонукають аграрний сектор економіки України до розвитку, кошти на який акумулюються через інститути фінансової інфраструктури, а з іншого боку, більшість із них стримують розвиток власне фінансової інфраструктури аграрного виробництва.

Аграрний сектор економіки України є важливою та невід'ємною складовою глобального аграрного бізнесу, тому характер та специфіку його розвитку в найближчій перспективі визначатимуть наступні глобалізаційні виклики [5; 6]:

— масоване проникнення спекулятивного капіталу, що вивільнився внаслідок розгортання іпотечної кризи в США (2007 рік) та глобальної економічної кризи 2008-2009 років, на товарні аграрні ринки;

— зростання рівня доходів домогосподарств у країнах, що розвиваються, наслідком чого є зростання споживання та попиту на продукти харчування, особливо тваринного походження;

— «конкуренція» за земельні ресурси між продуктами харчування та технічними культурами нехарчового призначення (біоетанол, біодизель);

— темпи приросту населення у світі, зокрема в країнах, які не спроможні себе прогодувати (країни Африканського Рогу, центральної Африки, Азії), порівняно із темпами відтворення аграрного та продовольчого виробництва;

— глобальні природно-кліматичні зміни – розширення зони ризикованого землеробства в ряді країн;

— різке скорочення перехідних запасів деяких базових продуктів харчування;

— скорочення площі сільськогосподарських угідь в активному використанні внаслідок антропогенного впливу.

Зважаючи на те, що Україна має значний невикористаний потенціал саме в галузях сільськогосподарського виробництва, на її території сконцентровано близько 30% світових запасів чорноземів, за площею сільськогосподарських угідь посідає одне з перших місць у світі, то вона здатна належним чином відповідати на виклики глобалізації, при цьому нарощуючи потенціал аграрного виробництва.

Проте в цьому процесі все ж таки визначальним залишається фінансовий аспект. Сільське господарство, зокрема аграрне виробництво, стикається із суттєвою проблемою підтримки належного рівня фінансування агровиробників. Недостатність вільних фінансових засобів, висока капіталоємність і відносно низька фондоддача, розбіжність по термінах періоду витрат і одержання доходів – все це вимагає специфічних форм допомоги суб'єктам господарювання аграрного сектора з боку фінансової інфраструктури та держави. В свою чергу, належний рівень розвитку фінансової інфраструктури аграрного виробництва залежить від стабільності й стійкості фінансової системи України та світової фінансової системи загалом.

Сучасні умови інформаційного суспільства вимагають переосмислення ролі інформатизації у розвитку багатьох сфер господарювання, в тому числі й фінансово-кредитної сфери. Значущість фактора інформатизації полягає не лише в тому, що населення отримує задоволення власних потреб в інформації щодо наявності фінансових інститутів у сфері аграрного виробництва, їх діяльності, нових технологій ведення бізнесу та отримання фінансових послуг, а й змінює форму співпраці з банками, страховими компаніями, кредитними спілками тощо. Як наслідок, аграрії отримують не лише доступ до ресурсів світової інформаційної системи, що суттєво розширює їх світогляд, а й отримують фінансові послуги за допомогою Інтернету: інтернет-банкінг (банківські послуги індивідуальним та корпоративним клієнтам за допомогою мережі), інтернет-трейдинг (здійснення операцій з купівлі-продажу на валютному та фондовому ринках), інтернет-страхування (надання через Інтернет страхових послуг) тощо. Здобуті у такий спосіб знання та досвід є необхідними для досягнення поставлених цілей.

Щодо впливу інформатизації на саму фінансову інфраструктуру аграрного виробництва, то цей процес можна розглядати у двох аспектах. По-перше, використання інформаційно-комунікаційних технологій та можливостей Інтернет визначили нові траєкторії розвитку фінансової індустрії в Україні. У країні формується єдиний фінансовий простір, котрий є середовищем і механізмом руху капіталу. За допомогою глобальних електронних мереж безперервно здійснюються інвестиційні, кредитні, валютні й інші операції.

По-друге, це дає змогу не прив'язувати більше суб'єкти фінансової інфраструктури аграрного виробництва до певного фізичного місця. Завдяки розвитку інформаційних технологій клієнтам з багатьох регіонів стають доступні фінансові послуги банківських і небанківських установ.

В останні роки посилилась роль міграційного капіталу як одного із чинників розвитку фінансової інфраструктури через його здатність акумулювання та припливу іноземних інвестицій у країну. Гронтковська Г. Е., Семенюк О. Р. наголошують на тому, що доходи трудових мігрантів перестають бути лише джерелом забезпечення добробуту їх родин, вони набувають макроекономічного значення, оскільки

починають спрямовуватись на розвиток малого та середнього бізнесу. Крім того, міграційний капітал збільшує ВВП країн-донорів робочої сили; дозволяє покривати дефіцит і покращувати стан їх платіжних балансів; виступає додатковим джерелом валютних надходжень, сприяє забезпеченню стабільності обмінного курсу національної валюти, виконує роль антиінфляційного чинника; стимулює споживчий та інвестиційний попит, виконуючи роль антикризового чинника, слугує зменшенню соціальної напруги у депресивних економіках. В сучасних умовах міграційний капітал набуває таких розмірів, які забезпечують його здатність стати додатковим генератором розвитку економік і окремих регіонів країн-донорів [4].

Як зазначає А. П. Гайдуцький, міграційний капітал сприяє розвитку реального сектору економіки і стабілізації макроекономічних процесів. Грошові трансферти справляють прямий і опосередкований вплив на розвиток виробництва, формують інвестиційну і кредитну базу для економіки, особливо для малого і середнього бізнесу. Вплив грошових трансфертів мігрантів на економічний розвиток значною мірою має мультиплікаційний характер. Зростання доходів та купівельної спроможності отримувачів переказів сприяє розширенню торгівлі та сфери послуг. Водночас, розширення торгівлі й виробництва товарів збільшує дохідну базу бюджетів. Стабілізація макроекономічної ситуації виявляється у збалансуванні платіжного балансу, попиту на іноземну валюту, валютного курсу. Грошові трансферти використовуються також як застава при отриманні кредитів та як джерело їх погашення чи рефінансування [2].

Отож, значення міграційного капіталу для формування та розвитку фінансово-кредитної інфраструктури країни та ФІАВ регіону зокрема полягає у забезпеченні додаткового надходження іноземної валюти, сприятт зростанню заощаджень населення та обсягів інвестицій. Його трансформація в інвестиційні ресурси відбувається шляхом здійснення вкладів на депозитні рахунки в банках, вкладення у небанківські кредитні установи (інвестиційні, пенсійні, страхові фонди), інвестування в людський капітал.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, очевидно, що група факторів мегарівня вимагає посиленої уваги дослідників, оскільки це дозволить не тільки перебачити вплив змін у глобальному просторі на розвиток сфери агропромисловництва України, але й дозволить обґрунтувати заходи, спрямовані на активізацію розвитку останніх.

Бібліографічний список

1. Бралатан В. П. Формування регіональної інфраструктури аграрного ринку : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 / В. П. Бралатан ; Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» УААН. – Київ, 2008. – 205 с.
2. Гайдуцький А. П. Грошові трансферти мігрантів у системі міжнародного ринку капіталу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / А. П. Гайдуцький. – Київ, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua>.
3. Гончарук Я. М. Фінансово-кредитне забезпечення агропромислового комплексу регіону та основні напрямки підвищення його ефективності : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Я. М. Гончарук ; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2008. – 213 с.
4. Гронтковська Г. Е. Роль міграційного капіталу в економіці України: макроекономічний та регіональний аспекти / Г. Е. Гронтковська, О. Р. Семенюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnuvgrp/ekon/2009_3_1/v47ek019.pdf
5. Доклад о мировом развитии 2011. Конфликты, безопасность и развитие. Обзор апрель 2011 года. Всемирный банк, Вашингтон [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/ru/development/surveys/docs/worlddev2011.pdf>
6. Коваль П. В. АПК України як головний соціально-економічний потенціал розвитку національної економіки / П. В. Коваль // Формування ринкової економіки : [зб. наук. праць]. – Спец. вип.: у 2 ч. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана»; відп. ред. С. Фіялка. – К. : КНЕУ, 2011. – Ч. 1. – С. 489-494.
7. Степанова М. М. Формування ринкової інфраструктури аграрних підприємств : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / М. М. Степанова ; Південний філіал «Кримський агротехнологічний університет» Національного аграрного університету. – Сімферополь, 2009. – 186 с.
8. Флейклер И. А. Организационно-экономические основы развития финансово-кредитной инфраструктуры регионального АПК: На материала Омской области : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. эконом. наук. : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством». – Омск, 2006. – 29 с.

Анотація

Окреслюється важливість дослідження факторів формування й розвитку фінансової інфраструктури аграрного виробництва України. Аналізується суть і структура мегафакторів. Розкривається їх роль у формуванні й розвитку фінансової інфраструктури аграрного виробництва та висвітлюються особливості їх прояву. Привертається увага наукової спільноти до необхідності активізації вивчення мегафакторів формування й розвитку фінансової інфраструктури аграрного виробництва України.

Ключові слова: мегафактори, фінансова інфраструктура, аграрне виробництво.

Аннотация

Очерчивается важность исследования факторов формирования и развития финансовой инфраструктуры аграрного производства Украины. Анализируется суть и структура мегафакторов. Раскрывается их роль в формировании и развитии финансовой инфраструктуры аграрного производства и освещаются особенности их проявления. Привлекается внимание научного сообщества к необходимости активизации изучения мегафакторов формирования и развития финансовой инфраструктуры аграрного производства Украины.

Ключевые слова: мегафакторы, финансовая инфраструктура, аграрное производство.

Annotation

Importance of research of factors of forming and development of financial infrastructure of agrarian production of Ukraine is outlined. Essence and structure of мегафакторів are analysed. Their role opens up in forming and development of financial infrastructure of agrarian production and the features of their display are illuminated. Attracted attention scientific association to the necessity of activation of study of мегафакторів of forming and development of financial infrastructure of agrarian production of Ukraine.

Key words: мегафактори, financial infrastructure, agrarian production.

УДК 502.3

**Дончевська О.В.,
аспірант кафедри економіки природокористування,
Одеський державний екологічний університет**

БІОБЕЗПЕКА В СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Постановка проблеми. Генетично модифіковані організми (ГМО) – організми, в яких генетичний матеріал (ДНК) змінений таким чином, яким це не трапляється в природних умовах. Дану технологію часто називають «сучасною біотехнологією» або «генною технологією», а іноді – «рекомбінантною ДНК-технологією» чи «генетичною інженерією».

Біотехнології обіцяють вирішити багато проблем з охорони здоров'я, відкривають принципово інші можливості у боротьбі з голодом, створенні нових видів продукції, покращенні екологічного стану в результаті відмови від пестицидів тощо. Але одночасно вони провокують й нові конфлікти, зокрема, пов'язані з тим, наскільки безпечними для здоров'я є продукти, отримані в результаті застосування біотехнологій; чи не зіткнеться людство з віддаленими наслідками їх використання; якими є моральні та етичні межі втручання в біологічний розвиток; яким чином економічно позначиться виробництво генетично змінених продуктів на тих, хто орієнтований на випуск і споживання природних продуктів. У зв'язку з чим, поширення ГМО потенційно призводить до цілого ряду соціальних, економічних і політичних конфліктів, в тому числі і на глобальному рівні, таким чином впливаючи і на розвиток торгівельних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти глобальної економіки та її взаємозв'язку зі світовою політикою розглядаються в працях таких авторів, як Дебдатта Добе, Родини Сен, Анжела Лозан [1]. Аналізу ролі транснаціональних компаній в виробництві ГМО присвятили свої роботи зарубіжні дослідники: Роналд Дж. Геррінг [2], Тім Джослінг і Джуліє Барбінард [3]. Вивченням політики США та ЄС в сфері ГМО та біотехнологій займалися Асеем Пракаш і Келлі Л. Коллман [4], Сімонетта Зарріллі [5].

На сьогоднішній день проблема біобезпеки, особливо в контексті міжнародних торгово-економічних відносин, не досить вивчена на вітчизняному рівні. Тому є необхідність її більш детального дослідження задля зміцнення еколого-економічного потенціалу країни.